

Nr 1 2016

Åarjelsaemien gærhkoeploe
Sørsamisk kirkeblad
Sydsamiskt kyrkblad

Svenska kyrkan hanterar historisk skuld mot samerna

Sid 16

Bibel-teksth ietnien gielesne

Bielle 5

Girjas sameby vann mot staten

Sid 12

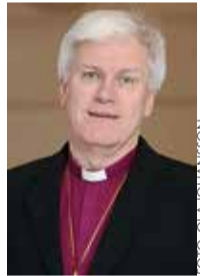
Kyrkans JA kan förändra den svenska samepolitik

Svenska kyrkans beslut att arbeta för att Sverige ratificerar ILO 169 visar att kyrkan går i bräschen för en förändrad samepolitik i Sverige. Som Sveriges största folkrörelse kan Svenska kyrkan påverka den svenska samepolitikens utformning. Det är både Luleås och Härnösands biskopar eniga om.

Den 17 november 2015 tog Svenska kyrkan i kyrkomötet ett historiskt beslut om att uppvakta riksdag och regering för att påverka dem att ratificera ILO:s konvention 169 om urfolksrättigheter. För bara ett år sedan blev det avslag i samma fråga.

– Det blev olyckligt förra året när kyrkomötet avlog och inte förstod vilken stark symbolfråga ILO 169 är för samerna. Signalen då var att Svenska kyrkan sviker samerna. Med denna vändning hoppas jag att samer idag förstår att vi vill vara med och stötta. Vi ska slå vakt om det urfolk vi har i Sverige, säger Hans Stiglund, biskop i Luleå stift.

ILO-konvention 169 skapar

Hans Stiglund.

inga nya markrättigheter men ställer krav på att de markrättigheter som finns ska erkännas och respekteras och att samernas renskötselrätt ska respekteras på motsvarande sätt som andra markrättigheter i Sverige.

I utskottsbehandlingen inför Svenska kyrkans beslut konstaterades att Sverige redan idag är bundet av internationell rätt. Men det är ett problem att svenska regler inte når upp till de kraven i internationell rätt för skydd av urfolks rättigheter och kultur.

– Det är viktigt att riksdag och regering tar sitt ansvar och klargör sådant som skapar spänningar och frågeställningar i lokalsamhället, speciellt när det rör rennäringens möjligheter och rättigheter. En ratificering av ILO-konventionen kan bidra till att konflikterna minskar, säger biskop Hans Stiglund.

KYRKANS ORD VÄGER TUNGT

Biskopen i Härnösands stift, Eva Nordung-Byström, anser att det är viktigt att Svenska kyrkan inte enbart "pratar" försoning. Det behövs mer handling, och beslutet i kyrkomötet är ett sådant steg. Hon menar att det historiskt sett är ett stort beslut som Svenska kyrkan har tagit.

– Staten har fått upp ögonen för Svenska kyrkan och insett att vi är en starkare aktör än man trodde, speciellt idag när

vi även är aktiva i andra stora frågor som rör till exempel flyktingar och HBTQ. Så jag tror att Svenska kyrkans ord väger tungt när man börjar arbeta med frågan om en ratificering av ILO 169, säger Eva Nordung-Byström.

Båda biskoparna ser att det både finns möjligheter och utmaningar i frågan om en ratificering av ILO 169. En möjlighet som båda ser är att det pågående arbetet inom samiskt kyrkoliv behöver utvecklas under de kommande åren. I år ligger fokus på de två böcker som Svenska kyrkan ger ut: en vitbok om kyrkans behandling av samerna samt en bok om hur samer behandlats under nomadskoletiden. Under 2017 är fokuset på de samiska kyrkodagarna.

SAMRÅD I ILO169:S ANDA

– När det gäller svårigheter så ser jag att det finns stor okunskap både hos samer och hos markägare och skogsfolk om hur skrivningarna i ILO 169 ser ut och konsekvenserna av dessa. Många samer har stora förväntningar på vad som ska ske i samband med en ratificering, medan markägare och skogsfolk känner sig hotade

Eva Nordung-Byström.

och tror de förlorar sina marker. Men konsekvenserna är kanske inte så omfattande som de tänker sig, säger biskop Eva Nordung-Byström.

Båda biskoparna menar att Svenska kyrkan med sitt skogsbruk kan föregå med gott exempel och visa de större skogsbolagen att samråd i ILO-konventionens anda är möjligt. Detta är något som Svenska kyrkan arbetar vidare med, och möten med samiska företrädare har redan genomförts för att diskutera frågan.

– Nu räknar jag med att kyrkomötet tar initiativ till en fortsatt diskussion om hur Svenska kyrkan ska arbeta vidare med ILO 169 och skogsbruket. Skulle så inte bli fallet får jag skriva en motion till kyrkomötet och se till att frågan lyfts igen, säger Eva Nordung-Byström.

Sylvia Sparrock, ordförande i Svenska kyrkans samiska råd, tycker att det är ett bra beslut som visar kyrkans stöd för samerna.

– Hoppas att det inte bara är prat utan att blir mer verkstad också, säger Sparrock.

Sylvia Sparrock.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Internasjonal konferanse om samisk-/urfolksrelatert forsoning

20.-21. juni holdes en internasjonal samisk-/urfolksrelatert forsoningskonferanse i Trondheim. Med utgangspunkt i erfaringer fra Sápmi, Canada, Australia/New

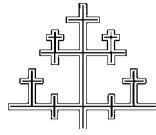
Zealand og Filippinene belyses betydningen av «sannhet», «helbredelse» og «transformasjon» i forsoningsprosesser relatert til urfolk. Kirkens rolle og ansvar i slike prosesser

vektlegges særskilt. Konferansen, som også er relevant for sørsamisk kirkelig, har plass for 100 deltakere fra Sápmi og andre deler av verden forventes delta.

Konferansen er et samarbeid mellom Samisk kirkeråd og dets søsterorganer i Sverige og Finland, Kirkenes Verdensråds urfolksprogram og Kirkelig utdannings-

senter nord (KUN). Mer informasjon om konferansen legges ut på www.kirken.no.

TORE JOHNSEN/
SAMISK KIRKERÅD

Kunsten å lytta

Vi menneske har ein munn og to øyre, og det kan vi ta som eit signal på at det er dobbelt så viktig å lytta som å tala. Det er ofte vi har lyst til å sei noko, få fram min meining og det eg vil fortelja. Men vi har alle òg erfaringa av kor vanskeleg det er når andre ikkje vil lytta. I haust har regjering og storting svikta akkurat det. I Norge er det inngått ein konsultasjonsavtale mellom regjeringa og Sametinget om konsultasjonar – lytting – når saker som er viktige for det samiske samfunnet er oppe til vurdering og endring. Det skjedde ikkje før regjeringa la fram forslag om å leggja ned Sameskolen i Hattfjelldal. Og i budsjettet frå Stortinget er den vedteken nedlagd. Sametinget og sametingspresidenten har vore svært tydeleg i denne og fleire saker, men det ser svært tungt ut å få regjeringa til å lytta.

På den andre sida av riksgrensa

”I arbeidet med samisk kyrkjeliv og teologi er det difor viktig å lytta til dei samiske stemmene.”

har ein opplevd å bli høyrte. Svenska kyrkan vil støtte opp om ILO169-konvensjon om urfolk sine rettar, og i saka om Girjas er det akkurat det ein har teke omsyn til.

Så kan ein spørja seg om ikkje samar òg må lytta til den store norske/svenske befolkninga? Svaret er ja, men ein majoritet står i svært liten grad i fare for ikkje å bli høyrte. Majoriteten lagar alltid nok og i vår historie har hatt den makta. Rettsavgjerder som i Girjas er med på å fordela litt av det, men majoriteten er på ingen måte trua. Samisk kultur, tradisjon, levemåte og språk er trua. Det trengst ei overføring av

makt som i Girjas for å gi vern og mulighet for liv og vekst.

At vi har to øyre og ein munn var òg noko eg vart minna på i mitt prestestudium. Ein prest skal ikkje berre tala til folk, men lytta til deira forteljingar. Historia viser at kyrkja slett ikkje har vore slik. Det er brukt både fysisk og psykisk makt, heilt ulikt det vi dag meinare kyrkja skal vera. I arbeidet med samisk kyrkjeliv og teologi er det difor viktig å lytta til dei samiske stemmene, historiar, tradisjonar og folk som lever i dag. Involvering er eit nøkkelord i kyrkjene både i Sverige og Norge. Det betyr at folk kan koma

med sine liv og sine historiar og dela dei med oss andre i kyrkja. Det kan vidare bety at kyrkja blir forandra. Men det går godt. Det einaste som er fast i kyrkja er forteljinga om Jesus, ikkje min måte å fortelja den på. Forteljinga endrar seg mellom stader, kulturar, personar. Det har vore gjort arbeid med forsoning og dialog i kyrkja. Det er eit kontinuerleg arbeid. Kunsten er at ein er villig til å lytta. Vi har to øyrer og berre ein munn. Det må vi vera klar over, alle som har makt og myndighet i kyrkje og samfunn. To øyrer. Ein munn.

EINAR
BONDEVIK

Unga samer ger Sápmi hopp

Det løper en våg av entusiasme, kämparanda och livslust genom de samiska fjällerna och skogarna. Det jojkas, sjungs och talas, allt med samma budskap: ge våra rättigheter tillbaka och rädda vår kultur.

Det finns många samiska ungdomar som ger uttryck för sina åsikter. Det sker genom konsten, musiken och på andra sätt. Ingen nämnd och ingen glömd.

I början av december förra året reste samiska ungdomar från hela Sápmi till Paris för att protestera i samband med klimatmötet i Paris dit världens alla ledare samlats. Ungdomarna tog chansen att göra sina röster hörda på arenor där de stora världsbesluten tas. De talade från talarstolarna, vandrade på gatorna och framförde sina budskap. De räds inte, och det ger hopp för framtiden.

Att sedan staten Sverige inte gett utrymme för någon samisk representation i sin offentliga delegation till klimatmötet i Paris var undermåligt. Återigen ett sätt för Sverige att osynliggöra sitt urfolk och visa att andra, det vill säga svenskarna, kan föra vår talan och att det är rätt och riktigt.

Hur länge ska staten Sverige belägga oss samer med munkavle

i de större sammanhangen? Det kanske finns en rädsla för att vi ska berätta sanningar som krockar med den exotiska bild av samefolket som Sverige vill visa upp. I denna fråga spelar Sverige på jumboplats.

Men de samiska ungdomarna fortsätter sin resa och ger oss hopp för framtiden.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Samiska vinjetter i Daerpies Dierie

Orre saernieh: Nyheter
Gieries lohkih!: Kära läsare!
Noere almetjh: Barn, ungdom
Guvvie: Porträtt
Doen jïh daan bijre: Lite av varje
Guktie ussjedem: Hur jag tänker

Åssjalommesh: Tankar, andakt
Gie jïh gusnie årroeminie: Vem och var
Kultuvre: Kultur

Första sidan:

Kaisa Huuva, Svenska kyrkan och
Ibb-Risten Tuorda, fd. nomadskoleelev.
Foto: Joakim Nordblom, Svenska kyrkan

Vitboken beskriver kyrkans förtryck av samer

Tillsammans med staten har kyrkans företrädare medverkat till ett kolonialt förtryck av samerna. Svenska kyrkan vill göra upp med sin historia för att läka relationen till samerna idag, bli genom den vitbok som nu har släppts.

Ett första steg för framtida samtal är vitboken "De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi" (Artos förlag). Den är resultat av ett projekt som började 2012. Syftet med projektet har varit att fördjupa kunskapen om relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna genom historien.

Särskild uppmärksamhet har ägnats åt kyrkans delaktighet i övergrepp av olika slag, som tvång, förtryck, diskriminering eller rasism riktat mot samer. Studien tar även upp positiva exempel på relationen till samerna.

Antologin innehåller fördjupande artiklar av våra främsta experter på fältet och kommer att bli ett nytt vetenskapligt standardverk, säger professor Urban Claesson, forskare vid Svenska kyrkans forskningsenhet i Uppsala.

– Vitbokens drygt 1000 sidor fördjupar och problematiserar schablonbilder och förenklingar. Jag anser att den har stort värde och jag hoppas att medlemmar i och företrädare för Svenska kyrkan ska bli mycket mer medvetna om vad de historiska såren har orsakat i relationen till samer, och att vi ska gå till botten med de saker som behöver komma ut i ljuset.

En början handlar om ett erkännande av historien – att kyrkan talar sanning och erkänner de övergrepp och kränkningar som har gjorts i historien. Bara samerna och kyrkan tillsammans kan sedan avgöra hur fortsättningen ska utformas, poängteras det i antologins inledningsord.

SAMERNAS RELIGION DEMONISERADES

I projektet har det varit särskilt angeläget att belysa två historiska perioder. Perioden 1680–1730, då kyrkan demoniserade samernas religion, språk och kultur. De samiska gudarna beskrevs av präster som djävlar och kyrkans representanter försökte i stor omfattning förstöra samiska trummor och heliga platser. Kyrkans mission tvingade samerna att omvända sig till den lutherska tron.

– Det var hårt när stat och kyrka i förening börjat trycka på och samisk religion förbjöds, konstaterar Urban Claesson.

Ärkebiskop Antje Jackelén skriver i förordet till antologin: "Det gör ont att ta in att kyrkan inte agerat gott utan har bidragit till och legitimerat förtryck och på det viset vållat lidande. När vi har svikit det samiska folket, har vi också svikit oss själva och Gud."

Under den äldre epoken tilläts samerna att bibehålla sitt språk och ambitionen var att i Luthers efterföljd erbjuda samer ett skriftspråk, ett folkspråk. Ett annat exempel är att lekmän i norra Sverige – samer som

nybyggare – själva fick hålla i de sk byabönerna som växte fram under 1600-talet, exemplifierar Urban Claesson.

Den andra perioden behandlar den segregering som fördes i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Detta var en nationell mobilisering av svenskarna som ett folk och där passade samerna inte in i och med att de betraktades som en lägre stående ras. Kyrkliga företrädare hyste rasistiska tankar och bidrog till rasbiologins genomslag. Det religiösa förtrycket hade nu ersatts av ett etniskt, menar Claesson.

UPPGÖRELSE MED KOLONIALISM

Med nationalismen följde också en ny sorts språklig marginalisering, då undervisningen allmänt skulle ske på svenska. Barn till renskötande samer placerades

i särskilda skolor, nomadskolor, långt borta från hemmet och föräldrarna. En del barn förlorade modersmål och kultur, de flesta fick sämre undervisning.

Antje Jackelén menar att granskningen av kyrkans mörka kapitel i historien genom vitboken och nomadskoleboken är en förutsättning för upprättelse och till att möjliggöra försonande relationer.

"Det är min förhoppning att boken får många läsare som i sin tur bidrar till att det som nu tagit sin början får fortsätta: uppgörelsen med en historia av kolonialism, benämmandet av ondska och smärta och mobiliseringen av viljan att bygga ömsesidiga, respektfulla och rättvisa relationer. Svenska kyrkan vill och måste ta ett fortsatt ansvar för att detta ska ske på ett varaktigt sätt", skriver ärkebiskopen.

ROLAND ASPLUND

Fakta

Ett närmande har pågått mellan Svenska kyrkan och samerna under det senaste kvartsseklet. En viktig händelse var hearingen Sägastallamat, i Kiruna 2011, där fördjupad kunskap om kyrkans övergrepp mot samerna sågs

som en förutsättning för en fortsatt försoningsprocess av närvarande samer. Vitboken och nomadskoleboken är ett initiativ efter samtal mellan företrädare för det samiska kyrkolivet och kyrkliga ledare. Vitboken

är framtagen av Umeå universitet och Svenska kyrkan har stött forskningen ekonomiskt så att den kunde bli av. Vitboken del 2 heter Samerna och Svenska kyrkan: *Underlag för kyrkligt försoningsarbete*, kommer senare

i år och rymmer en enklare sammanfattning av den första vetenskapliga boken samt teologiska texter som kan ge redskap för ett framtida försoningsarbete.

FOTO: JANNIE STAFFANSSON

Urfolken protesterade på gatorna.

Urfolken kämpade vid klimatmötet i Paris

I december hölls klimatmötet i Paris, Frankrike. Urfolk från hela världen hade samlats för att göra sin röst hörd i diskussionerna om hur världens alla länder ska rädda klimatet. Urfolken nämns i förordet till avtalet men inget mer.

Urfolkens mål var att få till en maximal höjning av temperaturen med 1,5 grader och att det ska tas hänsyn till mänskliga rättigheter och urfolkens kunskap i avtalstexten, men det förslaget gick tyvärr inte igenom.

Världens alla 195 länder enades om en maximal temperaturhöjning på 2 grader. Klimatavtalet betonar i förordet att länderna ska respektera mänskliga rättigheter och urfolk i sina åtgärder. Avtalet har dock inga bindande skrivningar som rör urfolks rättigheter, något urfolken hade hoppats på.

SAMER DELTOG VID KLIMATMÖTET

Många samer hade rest till Paris för att slåss för klimatet, både på själva klimatmötet och ute på gatorna.

Jannie Staffansson, bördig från Idre sameby, representerade Samerådet. Hon höll ett känslösamt tal i Paris, där hon berättade om klimatets påverkan på renskötseln, om familjemedlemmar som vadar i vatten och vänner som dör i laviner. Hon var märkbart

FOTO: JANNIE STAFFANSSON

Jannie Staffansson för Samerådet vid Klimatmötet i Paris.

upprörd över att urfolkens röster inte fanns med i avtalet. Det visar en video på Youtube: "Hur kan våra röster bli tystade om och om igen?", frågade hon åhörarna med gråten i halsen.

URFOLKSPROTESTER PÅ GATORNA

Förutom fighten i maktens korridorer hade många samer rest till Paris för att, tillsammans med andra urfolk, protestera på gatorna. Samer från hela Sápmi deltog. Från Sverige fanns bland annat artisten Sofia Jannok och renskötaren Juvva Pittja på plats.

Enligt klimatavtalet ska de globala utsläppen ha nått sin högsta nivå "så snart som möjligt" för att sedan minska. Avtalet börjar gälla år 2020. Globala översyner av hur arbetet går ska göras var femte år med start 2018.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Bibel-tekst i etnien gjelesne

Hans-Olav Mørk (Bibelskapet), Karin Rensberg Ripa (Bienjevuemie), Sig-Britt Persson (Hosjöbotten) jñh Ole Henrik Magga (Kautokeino).

Bibelskapet orre projektine aalkeme. Gaajkh tekst mah gærhkojne lohkesuvvieh, gelkieh årjelsaemien gjelese jarkoestovvedh.

– Manne dan aavosne gosse væjkele jarkoestøjjah eadtjohke jñh eens barkeminie, Hans-Olav Mørk (Bibelskapet) jeahta.

– Manne åtnam hijven jñh daerpies almetjeh åadtjoh govledh Jupmelen baakoeh årjelsaemien gjelesne. Dejpele idtjin årjelsaemieh åadtjoh bibelem ietnien gjelesne lohkedh. Daelie gujht gellie tekst riejes, Mørk sopteste.

Gosse almetje sealadamme, onne maana edtja kristesovvedh jallh

Ole Henrik Magga (Kautokeino) bæeries bibelem lohke-minie.

noere almetjeh edtjeh skylledh, dellie hijven ietnien gjelem govledh jñh lohkedh.

ORRE PROSJEKTE

Dæjman Bibelskapet orre projektine aalkeme: gaajkh tekst mah gærhkojne edtjeh Nöörjesne jñh Sveerjesne lohkesovvedh, edtjeh årjelsaemien gjelese jarkoestovvedh.

– Daelie vaenebe jarkoestøjjah gjele barkeminie, Hans-Olav Mørk jeahta. – Daelie Bierna Leine Bientie, primær-oversetter. Lajla Mattsson Magga jñh Karin Rensberg Ripa jñh Bierna redaksjonskomitesne jñh Ole Henrik Magga prosjekten konsulente.

TEKSTE JÑH GUVVIE: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Bibeltekster på sørsamisk

Bibelskapet har startet et nytt oversetterprosjekt. Alle tekster som brukes under gudstjenester i Den norske kirke og i Svenska kyrkan skal nå oversettes til sørsamisk. Tidligere har det vært en større oversettergruppe som har arbeidet med oversettelsene. Nå er det en redaksjonsgruppe som jobber sammen med en konsulent.

Daerpies Dierie har webbsida på internet

Det sydsamiska kyrkbladet Daerpies Dierie har nu en webbsida på internet. På webbsidan publiceras utvalda artiklar och information som inte

ryms i den tryckta tidningen.

Besök gärna webbsidan och lämna en kommentar om webbsidan eller tipsa om sådant som kan vara intres-

sant för Daerpies Dierie att skriva om. Webbsidan finns på adressen www.DarpiessDierie.se

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Gïeline lustestalledh

Gellie spealadæjjah gaajtjin, sijhtin Amigos-spielem vitnedh. Noere, geerve jïh bãeries almetjh, dovne maanah lustestallin. Mejtie dihte voestes aejkien stoere gaajtjeme årjelsaemien gïelesne?

Amigos-spiele lustes spïele gaajhkesidie gïeh sijhtieh årjelsaemien gïelem lieredh jallh nænnoestidh. Dellie maehtieh kårhth lohkedh jïh gyhtjesside vaestiedidh. Spïele daaroen gïeleste jarkoestamme. Spealadæjjah maehtieh veeljedh mejnie gïeline lohkedh jallh vaestiedidh. Nov hævvi bööremes årjelsaemien gïelesne!

Fierhten jaepien Saemien Åålmege fuelhkide Tråantese böörie. Dæjman aaj gellie fuelhkieh böötin. Laavvadahken iehkeden, dellie «Noere viehkietæjja» gaajtjemem dorjeme. Gaajhkesh åadtjoejin Amigos-spïelem spealadidh.

SINSITNIEM E EVTJIEH
Gaajhkesh gïeh sijhtin, spealadin. Sæmies væjkele soptsesidh jïh sæmies gujth væjkele grammatihkine. Nov amma hijven dejtie gïeh væjkele gïelem lohkedh jïh tjæledh. Numhtie meehtin

viehkesadtedh aktene dæhkesne. Jïh fiereguhte spealadæjja daerpies gosse ektesne spealadin. Dellie sinsitniem evtiedin gïelem nænnoestidh jïh aktene lustestalledh.

GÏELEM VAARJELIEH
Gosse eelkin spealadidh, govhte jallh tjijhtje spealadæjjah fierhtene dæhkine. Gosse boelhketjem spealadamme, dellie dah mubpieh åadtjoejin pryövedh. Numhtie gellie tæjmoech tjahkasjin spealadin. Nov amma luste!

– Manne avone gosse gaajhke dan hijven sjidti! Vihkele maanah, noere jïh geerve almetjh ektesne murredeminie. Hijven ståakedidh jïh lustestalledh jïh numhtie mijjen ietnien gïelem vaarjelidh! Hilje Kristoffer Jåma jeahta. Hilje jïh Anna Jönsson lægan Saemien Åålmege «Noere viehkietæjja». Dah guaktah gaajtjemen åvtehkh.

Eadtjohke spealadæjjah vijhte tæjmoech ektesne spealadin. Minngemes raajan dellie åadtjoejin daejredh gïeh dellie vitneme. Dan mænngan veedtsin årarajidh, seente hov sjidteme!

**TEKSTE JÏH GUVVIEH:
MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE**

Gaajhkesh sijhtieh Amigos-spïelem vitnedh. Gårroebieleste: Mirja Andersson Renander (Nerskogen), Piere-Åvla Bransfjell (Prahke), Sagka Sundseth (Aarporte). Gaajtjemen åvtehke Hilje Kristoffer Jåma (Raarvihke), Naina Jåma Wigdahl (Kråangke) jïh Bertil Jönsson (Raarvihke).

Göökte spealadæjjah jïermestallijægan. Nov amma daerpies eensijïermestalledh gosse edtjijægan vaestiedidh! Toamma Bientie (Storlien) jïh aajjove Ebre Emanuel Tomasson Bientie (Prahke) lustestallijægan gaajtjedh.

Unik Amigos-turnering

Under Saemien Åålmege familietreff i Trondheim ble det arrangert en Amigos-turnering. Amigos er et språkspill,

der man spiller på lag. Dette var kanskje den første store turneringen i sørsamisk språk med så mange deltagere i Amigos. Det

var to av Saemien Åålmege „Noere viehkietæjja“/ „Ung leder“ som gjennomførte Amigos-turneringen. Både barn,

unge og eldre deltok i turneringen som varte til langt på natt!

Ny barnelydbok på sørsamisk – postmysteriet «Åvla»

Når Åvla ser postbilen komme, springer han for å hente posten. Med armene fulle av brev og aviser sklir han og mister alt sammen. Mens han plukker det opp, ser han at

det er et brev til han selv der også! Hvem har skrevet brev til han?

Dette er opptakten til en kort lydbok på 22 minutter. «Åvla» er den sørsamiske formen av navnet «Ola».

«Åvla» bygger på en serie radioinnslag fra NRK i 1990-91, av den kjente språkforkjemperen Anna

Jacobsen (1924-2004); og dette ble senere utgitt i bokform av Anita Dunfjeld Aagård i 2013. Maja Marie Jåma har nå lest inn lydboka i Audun Austlis studio på Snåsa.

Lydboka utgis av språksenteret Gïeleaerne i Røyrvik, i samarbeid med Nord-Trøndelag fylkesbibliotek. Den koster 60 kr, og selges fra

Saemien sijte og fra Gïeleaerne. Dette er den tjuesjunde utgivelsen på sørsamisk som Nord-Trøndelag fylkesbibliotek bidrar til siden våren 2014, og den tredje lydboka.

KILDE: PRESSEMELDING, NORD-TRØNDELAG FYLKESBIBLIOTEK

Framför kommunhuset i byn som Creefolket gemensamt hade byggt. I byn fanns också ålderdomshem, museum och dagis.

FOTO: AKTAVUOHTA

Sameungdomar med unik kompetens

Ett 20-tal sameungdomar i Sverige har under två år fått fördjupade kunskaper om rennäringens villkor, om lagstiftning och om andra urfolk. Strax innan jul så berättade de sameungdomarna som kommer från Krokoms kommun i Jämtland vad projekt Aktavuohta gett dem.

Det var tre sameungdomar från Krokoms kommun som, i samband med ett samiskt luciafirande, redovisade resultaten från sitt deltagande i projektet Aktavuohta. Ungdomarna har alla tre anknnytning till samebyar inom kommunen.

Under åren 2015-2016 drev Svenska Samernas Riksförbund (SSR) en unik ungdomssatsning där deltagarna bland annat fick lära sig mer om urfolksrätt, renens hälsa, rennäringens lagar, vindkraft, gruvor, skogsbruk, rovdjurspolitik och förhandlingsteknik.

Prejhta Persson, Janni Klemensson Jannok och Laara Persson berättar om Aktavuohta projektet.

Projektet har velat stärka ungdomarnas tilltro till sin egen förmåga, öka deras möjligheter till inflytande och delaktighet och öka deras chanser att ta plats inom samebyarnas interna organisationer.

Som sista etapp i projektet genomfördes hösten 2015 en tio dagar lång

studieresa till Kanada och urfolket Cree. SSR valde Kanada utifrån de erfarenheter urfolket Cree har. De har flera gånger tvångsflyttats på grund av exploateringar av gruv- och skogsbolag. Gemensamt har de byggt upp ett eget samhälle. Cree är den största gruppen First Nations i Kanada och är fördelade på nio samhällen med över 15 000 personer där många håller på med jakt och fångst.

– Creefolket tyckte det var konstigt att vi samie var så vita och ljusa i huden och ändå var urfolk, säger Prejhta Persson från Jiingevaerie sameby.

Under projektiden fanns också

ett Instagram konto där ungdomarna turats om att publicera inlägg från sin vardag. Där ser man en rapportering som sträcker sig från renflyttning och renslakt till administration och hantverkande, en nutidsbild av hur unga samebymedlemmar lever och verkar runt om i Sverige.

Alla tre ungdomarna är eniga om att projektet har gett dem ny och viktig kunskap.

– Det har varit en bra utbildning som jag redan fått användning av, säger Janni Klemensson Jannok med rötter i Jovnevaerie sameby.

Ungdomarna ser fram emot en fortsättning av projektet där de kan tänka sig vara mentorer för de nya deltagarna och att Creefolket får tillfälle att göra studiebesök i svenska Sápmi.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Politikk gir rom for påvirkning

Det er en engasjert kvinne vi snakker med. Hun brenner for at den samiske kulturen skal få leve og utvikles i nye generasjoner. Derfor har Ristin Mortensson gått aktivt inn i både kommunepolitikk, rovviltsproblematikken og lokal utmarksforvaltning i Engerdal fjellstyre.

Ristin har ha hatt et forhold til reindrift helt siden hun ble født.

– Min mor Inga og min far Richard overførte interessen for reinen til sine barn, det livet som de ble oppdratt i, og det var reindrift. Ettersom min mor har deltatt aktivt i utøvelsen av praktisk reindrift så var barna med hele tiden. Slik har jeg også egnet mitt liv til reinen og dens virke, forteller Ristin.

Men det å være reindrifutøver er utfordrende. Man skal kunne planlegge sin drift i forhold til de åtte årtidens beiter i reindriftsåret samt beskytte dem mot den økende rovviltstammen som er i stadig vekst.

Svahken sǫjte, Ristins reinbeitedistrikt, var sammen med ordføreren i Engerdal og møtte næringskomiteén på Stortinget i juni 2015 før behandlingen av reindriftsavtalen.

Hvordan var responsen fra stortingspolitikere?

– Stortingspolitikere fra Hedmark er opptatt av at reindrifta i fylket skal bestå, men vi kan ikke løse nasjonale utfordringer i forhold til areal og rovvilt alene, forteller Ristin. Landbruksministeren ble utfordret, og for Ristin er det viktig å få en anerkjennelse fra myndighetene av at den sørsamiske reindriften er tuftet på både et kulturelt, språklig og økologisk fundament.

– Dette er vår kulturarv som et eget folk, fremhever hun.

ØKTE KRAV

Møter man andre utfordringer nå enn det dine foreldre hadde?

– Ristin forteller om økt byråkrati. Hun opplever at kravene fra myndighetene øker hele tiden.

– For å tilfredsstillere kravene må du holde deg konstant oppdatert på nye tekniske løsninger innen dataverdenen. Den utviklingen går så fort, uten at reieneierne i min generasjon får praktisk opplæring. Men med hjelp fra dagens unge generasjon klarer man å holde seg à jour, sier hun.

Ristin undrer seg hvor man er på vei. En naturbasert næring har sine betingelser fra naturen, og med alle inngrepene man har gjort og gjør i naturen påvirker det selvsagt reindriften. Hun håper at myndighetene vil forstå mer av de naturgitte betingelsene for reinens liv.

– Myndighetene ser ikke den kumulative effekten, summen av alle inngrepene, og hva det gjør med landområda reinen må ha for å overleve. Det er bit-for-bit-politikken som gjelder.

Hun mener at reieneierne i reinbeitedistriktene er tapere i forhold til annen forvaltning i kommunen når det gjelder forståelsen for næringsutvikling. Etter at områdestyrene forsvant finnes det ikke et eget organ lengre, og slik er man i et tomrom. Derfor har hun også engasjert seg i politikken i Engerdal kommune.

ØNSKER Å PÅVIRKE

Ved kommunevalget sist høst stod Ristin på lista i Engerdal kommune.

Hvorfor har du engasjert deg i lokalpolitikken?

– Politikk gir rom for påvirkning. Det jeg fram til nå har erfart er at kunnskapen om reindriften og dens muligheter for utvikling er liten i et kommunestyre. Her kan reindriften selv være bedre på informasjon, sier Ristin.

Det å lære seg å respektere hverandre uansett ståsted er forøvrig et av Ristins mål og viser til konflikten mellom jordbruk og reindrift som eksisterer i hele området fra Engerdal til Røros. Hun tror måten sosiale media blir brukt på er en bidragende årsak. Opplevelsen er at det er lov til å skrive hva som helst, og det blir på en måte en hets.

– Da står reieneieren helt hjelpeløs, og hele reindriftsamfunnet er kastet ut i noe som de alene ikke kan håndtere. Det er behov for at noen med autoritet stiller spørsmål med hvilke etiske regler vi skal ha for å oppnå sameksistens i små bygder og lokalsamfunn.

Lokalpolitikere i kommunene og politikere på fylkesnivå må også vite at de har et ansvar. Alle har et ansvar ovenfor hverandre uansett hvilke holdninger man har. Barn skal jo vokse opp og har rett til en fri og god oppvekst, fremholder Ristin.

Og hun savner en arena i det sør-samiske området hvor ulike temaer kan tas opp og få medieomtale.

UTFORDRER MENIGHETEN

Ristin tror Saemien Åålmege kan til å bidra til å løfte ulike tema opp på et høyere nivå og forteller at dagen med bispevisitas på Røros var en vitamininnsprøytning i hverdagen. På bispevisitasen var hun en av innlederne på temamøtet om reindrift.

– Det at man kan samles og utdype temaer som angår hverdagen til folk er alltid givende. Jeg gleder meg til neste store møte som nok blir i Trondheim under jubileet i 2017, sier hun.

Er menigheten viktig i det sørsamiske samfunnet?

Ristin mener kongen og kirkeliv vært viktig for samene. Hun tror tilstedeværelse gjennom besøk og deltagelse på aktiviteter ulike steder i det sør-samiske området vil styrke samene som folk.

– Konfirmasjonsleire som Saemien Åålmege avholder vil styrke samholdet blant den oppvoksende generasjonen. På et vis er det en erstatning for sameskolens betydelse for samhold på 1900-tallet. Det å kunne glede seg til å møtes i et festlig samvær som den samiske konfirmasjonen er, stimulerer oss som samisk samfunn til å fortsette kampen for vår eksistens. Artisten Sofia Jannok og kunstneren Anders Sunna sier det så bra i en video om *Girjasmålet*: WE ARE STILL HERE! Det symboliser kraften i den samiske sjelen og vår tro på overlevelse, forteller Ristin.

Men Ristin har også en utfordring til menigheten:

FOTO: LIV INGER SOMBY/NRK

– Erfaringer fra siste valg til Saemien Áálmege er at folk ikke visste at man måtte aktivt melde seg inn i menigheten for å kunne stemme ved valg. Informasjon må ut, og her fins et potensiale for at menigheten kan bli større og sterkere, sier hun.

SAMSPILL I FJELLET

Som medlem i Engerdal fjellstyre er Ristin en viktig representant for reindriften. *Det er mange som gjerne vil benytte seg av utmarka. Hvilke muligheter har man i fjellstyret til å legge til rette for det?*

– I fjellstyret har man fått større innflytelse i bruken av arealene på statsallmenningen. Blant annet gjelder det snøscooterløyper, og det er viktig for reindriften hvordan de legges. Her kan man påvirke og spille på lag med fylkesmannen, sier Ristin, og mener at det er viktig at man setter dette på dagsorden.

Videre er jakt og fiske er viktige inntektskilder for fjellstyrene, og selve Fjellogen legger til grunn at overskuddet skal gå tilbake til næringer som bedrives på allmenningen.

– Her vil jeg jobbe for at reindriften skal

"Jeg ser helt klart at den familiebaserte reindriften må ha flere bein å stå på om vi skal klare å klare å bevare den samiske reindriften inn i framtida."

få en enda større uttelling enn det vi har i dag. Det at folk ferdes i ute i naturen gjør at reinen får mindre beitero enn tidligere, og slik gir det negative ringvirkninger til vår næring. Men jeg ser helt klart at den familiebaserte reindriften må ha flere bein å stå på om vi skal klare å bevare den samiske reindriften inn i framtida. Og selv om man ikke har reinbeiterett i hele allmenningen,

så vil jeg arbeide for at reieneierne/samer får samme status til rettigheter på allmenningen som andre innbyggere i kommunen, sier Ristin.

KULTUR SOM SYNLIGGJØRING

Hvorfor er kulturlivet viktig?

– Engerdal kommune har lenge vært engasjert i samisk kultur som språkutvikling og kulturminnevern, uansett hvilket politisk parti som har hatt ordføreren, forteller Ristin og sier at målet det nå jobbes mot er at også fylkeskommunen skal bli trukket mer inn i samiske spørsmål.

Svahken sǫjte på østsiden av Femundsjøen ligger ensomt til, langt fra de samiske kjerneområdene.

– For oss er det viktig et vi synliggjøres i Hedmark fylke. Vi tror at det vil bidra til mer kunnskap om oss og skape positive ringvirkninger i form av anerkjennelse av vår næring og kultur, avslutter Ristin.

EINAR BONDEVIK

Ristin har levd med reindriften hele livet. Men arbeidet skjer ikke bare i gjerdet og på fjellet. Det er viktig å spre kunnskap inn i politiske miljø og i det offentlige rom.

Ny handläggare för samiskt arbete i Härnösand

FOTO: LENA VIK

Akar Holmgren, flerspråkig handläggare, Härnösands stift.

Akar Holmgren har anställts på stiftskansliet i Härnösand för att arbeta med samiskt, sverigefinskt och teckenspråkigt församlingsarbete. Akar är diakon och hennes uppdrag är att stötta församlingarna i deras grundläggande uppgift.

Tjänsten på stiftskansliet har inrättats efter att två av stiftets

tre resurs- och utvecklingscentrum för flerspråkigt arbete avvecklats, det samiska som varit utan handläggare en tid och det teckenspråkiga som nu fått ny form.

Under den första tiden kommer Akar Holmgren att i samråd med församlingarna lägga grunden för en nystart på området.

Hon var tidigare anställd i det teckenspråkiga resurs- och utvecklingscentrumet som var förlagt till Härnösands domkyrkoförsamling.

KÄLLA: SVENSKAKYRKAN.SE
BEARBETNING:
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Vi er fortsatt her, og her skal vi være!

Lørdag 6. februar. Jeg våkner av et forferdelig bråk. Et par sekunder forvirring, og jeg forstår plutselig hva som bråker sånn.

En titt ut døra bekrefter mistanken: Barna leker «sisten» i de lange korridorene på Sameskolen i Hattfjelldal. Jeg kjenner et stikk av nostalgi og blir stående for å betrakte leken et øyeblikk. I disse korridorene lekte jeg selv da jeg var på deres alder. Det samme gjorde nok også faren min, og hans far før ham. Det er altså med blandede følelser jeg står og betrakter barna som springer rundt. I 64 år har leken pågått, men snart kan den være slutt.

APPELL

Noen timer senere står jeg på scenen utenfor kommunehuset i Hattfjelldal, med mikrofonen i hånda. – *Daajroe lea faamoe*, sier jeg for å innlede appellen min. – Kunnskap er makt. Jeg ser på barna, og håper de tar til seg det budskapet jeg forsøker å

FOTO: KEN-ROBIN SLAATREM

Fransisca Kappfjell Herbst, tidligere elev ved skolen, var en av mange som holdt appell under protestmarkeringen i Hattfjelldal 6. februar.

gi dem. At de aldri må glemme hva Sameskolen har lært dem. At å ha kunnskap om sin historie, sitt språk og sitt folk, er å ha kunnskap om seg selv. At kunnskap gir styrke i form av selvtillit og stolthet. Nettopp den styrken trenger vi, når de som sitter med makta viser likegyldighet og kunnskapsløshet.

Mijjeh annje daebpene, jih daebpene edtjebe årrodh.

Vi er fortsatt her, og her skal vi være.

FRANSISCA
KAPPFJELL HERBST

FOTO: KEN-ROBIN SLAATREM

Unge og gamle fulgte med på appellene i anledning dagen og protesten mot nedleggelse av Sameskolen.

Ny forening – Mijjen aerpie

Under samlinga i Hattfjelldal 6. februar ble det nedsatt et interimsstyre for en ny forening, *Mijjen aerpie* – Vår arv. Bakgrunnen for foreningen er engasjementet og arbeidet mot nedleggelsen av Gaske-Nöörjen Samienskovle. Ønsket er at foreningen skal kunne arbeide med politiske spørsmål, og særlig der man opplever at den samiske arv blir angrepet eller truet. I utgangspunktet er det

tenkt at kontakten vil foregå på internett og foreningen sikter seg særlig inn mot de unge, men er åpen for alle som ønsker det uavhengig av alder, geografi og egen etnisitet. Formål for foreningen er under utarbeidelse og alle som ønsker kan ta kontakt med Fransisca Kappfjell Herbst eller Marianne Ulriksen Kappfjell som utgjør interimsstyret.

EINAR BONDEVIK

Karin Rensberg Ripa lämnar samiska rådet

Daerpies Dierie har fått kjenning om att Karin Rensberg Ripa, som varit ordinarie ledamot för Härnösands stift i Svenska kyrkans samiska råd, har lämnat sin plats och att ersätaren Anna Sara Stenvall har tagit plats som ordinarie. Vi har

Karin Rensberg Ripa.

sökt både Karin Rensberg Ripa och Sylvia Sparrock, ordförande i samiska rådet, för en kommentar men inte lyckats.

Kaisa Huuva lämnar samiskt kyrkoliv

Kaisa Huuva avslutar sin tjänst som handläggare för samiskt kyrkoliv den 11 mars och går över till en tjänst som handläggare på regeringskansliet med fokus på samiska frågor under ett års tid.

Hon har varit drygt fyra år på kyrkokansliet, under den

tiden var hon även tjenstledig 6 månader för ett utredningsoppdrag på Nordens Välfärdscenter.

Kaisa Huuva säger att det har varit lærerik og spennande år i det samiska kyrkolivet. Hon har haft förmånen att möta många kloka og engagerade människor i olika sammenhang.

Hon har særskilt uppskattat samarbeidet med det samiska kyrkolivet i Norge og i Finland,

Kaisa Huuva.

liksom mötena med urfolken i kyrkorna i världen.

Svenska kyrkan har fortfarande mycket kvar att lære om urfolks självbestämmande inom kyrkorna. Det samiska kyrkolivet står inför ett avgörande vägskäl i och med att vitboken publiceras senere i vår. Hon hoppas att frågan om samiskt representation og självbestämmande i Svenska kyrkan får förnyad aktualitet i och med det.

BEARBETNING:
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Richard Åström.

Är det dags att säga som det är?

I min roll som ordförande för en av Sveriges samebyar möter jag en mängd olika människor. Det är allt ifrån den enskilde näringsidkaren till ministrar. En del möter jag för att de vill komma och göra något på de marker vi bedriver renskötsel på. Andra möter jag för att försöka påverka dem så att vår vardag, eller rättare sagt renens vardag, ska bli lite lättare.

Det jag kommit underfund med genom åren är att kunskapen om renen och renskötseln är låg, väldigt låg. Det kom inte som en överraskning för mig, men att det var så mycket kunskaper som saknades överraskade mig.

De gamla argument som företrädare för renskötseln, även jag, använt oss av mötte inget gensvar. Jag funderade på vad vi sa, hur vi sa det och när. Jag började fundera på varför vi inte alltid fick gehör för det vi sa. Det gnisslade inom mig; vad är fel?

Jag tänkte på dem som trampat sti-

garna före oss och på vad som berättades runt kaffeelden när vi jobbade i renskogen. Då slog det mig: varför har vi inte sagt som det är? Varför har jag inte använt mig av det sätt att prata på som vi använder för oss själva?

SAMISKA VÄRDERINGAR VIKTIGA

Jag och min familj, och många med oss, lever av och med renen i vått och torrt. Vi brukar säga att när renen har det bra, så har vi det också bra. Vi följer renen året runt, i medgång och i motgång, i vått och torrt.

Varför inte säga som det är? Jag har fått med mig samiska värderingar med modersmjölken. Många saker som jag gör varje dag har med de värderingarna att göra. Jag tänker på ett visst sätt för att jag är skolad i samiska värderingar. Det upptäcker jag även idag, i vuxen ålder.

Till exempel frågade en samisk kvinna: Var slår du första skvätten kaffe när du kokat? Jag svarade: I min egen kopp. Det är gammal samisk sed,

sade hon, för om du slår kaffet i din besökares kopp, ger du denne något ont. Det visste inte jag. Det var bara så självklart, något jag fått med mig hemifrån.

Varför inte använda mig mer av det jag fått med mig genom livet? Jag började tala med de jag mötte i olika frågor utifrån renens perspektiv, om allt sådant jag gör är för att ge renvajan med sin kalv det så bra som möjligt. Det är inget nytt, det är så vi alltid tänkt.

RENAJANS PERSPEKTIV

Men när jag började använda mig av vajans perspektiv så öppnades det nya dörrar till förståelse. Kanske är det så att renskötsel eller rennäring är för svåra perspektiv att ta in, att det är så mycket enklare med vajans perspektiv? Jag inbillar mig att det är så.

Det har ökat förståelsen hos vissa för vad jag försöker säga. Men det har även gjort att jag går med rakare rygg. Det är dags att vi börjar använda

oss av de samiska värderingar vi bär med oss. Det behöver inte bara vara i mötet mellan oss och exploatörer eller myndigheter utan även i det vardagliga mötet, till exempel på dagis. Det behöver inte vara i samtal som handlar om renen, utan fungerar lika bra i vilket sammanhang som helst.

Är det kanske så att vi inte använt oss av det samiska tänkesättet för att vi inte varit säkra på att det ska motas på ett bra sätt i mötet med icke-samer? Eller har vi försökt anpassa oss till ett icke-samiskt samhälle i tro att det ska bli bättre? Jag vet inte.

Det är möjligt att allt detta bara försiggår i min hjärna. Hursomhelst så har denna resa gjort att det blivit mycket viktigare för mig att föra vidare det jag fått lära mig och fått med mig till kommande generationer.

RICHARD ÅSTRÖM
RENSKÖTARE, RENÄGARE,
ORDFÖRANDE I SAMEBYN, PAPPA,
MAKE OCH MEDMÄNNISKA

Girjas sameby vann mot svenska staten

Den 3 februar 2016 meddelade Gällivare tingsrätt att Girjas sameby i norra Sverige vinner mot svenska staten i en dom som innebär att samebyn får ensamrätt till jakten och fisket inom sitt område.

Gällivare tingsrätt gör bedömningen att Girjas sameby ensam har rätt till jakt på småvilt och fiske inom samebyns område. Enligt domen får staten inte upplåta jakt- och fiskerätt på området och samebyn har rätt att utan statens samtycke upplåta jakt på småvilt och fiske på samebyns område

I samband med Tingsrättens presskonferens framkommer att staten kan anses ha blivit ägare till området kring år 1887, men det innebär inte att samebyns rätt till jakt och fiske har gått förlorat.

Niklas Lind, domare i målet säger till Sameradion att de har kommit fram till att samerna befunnit sig i området 500 år efter Kristus och brukat marken för jakt och fiske. Genom det långvariga bruket har det etablerats en rätt till jakt och fiske för samebyn.

STOR ORO SOM SLÄPPER

– Det är tårar av glädje, fantastisk. Det är en stor oro som släpper från axlarna och en stor glädje för samebyns medlemmar som har kämpat för detta i åtta år, säger en rörd Matti Berg, ordförande i Girjas sameby till SVT.

Det var 2009 som Girjas

same-by och Svenska Samernas Riksförbund lämnade in en stämningsansökan mot svenska staten till tingsrätten. Detta för att få prövat vem som har rätten att förvalta småviltsjakten och fisket på samebyns betesområde i fjällen.

– Vi mottar domen med glädje, men det är också med tillförsikt. Sedan är det inte önsvärt att dra samiska rättigheter i domstol, säger Jörgen Jonsson, ordförande i Svenska Samernas Riksförbund.

Domen är enligt justitiekanslern Anna Skarhed principiellt viktig, och då är det kanske viktigt att få den prövad i högre instanser.

SVENSKA KYRKAN POSITIV TILL GIRJASDOMEN

Flera tjänstemän inom Svenska kyrkan uttrycker glädje över beslutet i Girjas målet som gav samebyn ensamrätt till jakt och fiske inom sitt område.

Sylvia Sparrock, ordförande i Svenska kyrkans samiska råd, anser att det är mycket glädjande samtidigt som det är en principiellt viktig fråga för sam-

Jörgen Jonsson.

FOTOCARLJOHAN UTSI

Matti Berg och Ingemar Blind, Girjas Sameby, i tårar efter att domen avkunnats.

FOTO-ANNE RAVNA ALLAS, SAMERADION & SVT SÅPMI

erna som urfolk och för samiska rättigheter.

– Detta stärker våra rättigheter, Girjas i synnerhet. Förhoppningen är att det ger ringar på vattnen för andra samiska rättighetsfrågor. Förhoppningsvis flyttas positionerna framåt, och det påverkar ratificeringen av ILO169 och frågan om samiskt självbestämmande. Grattis till Girjas och det samiska folket, säger Sylvia Sparrock.

Kaisa Huuva, handläggaren för samiskt kyrkoliv på kyrkokansliet i Uppsala, säger följande:

– Personligen är jag mycket, mycket glad över domslutet eftersom jag är bördig från en av grannsamebyerna och har släktingar i Girjas sameby.

Kaisa Huuva.

FOTO: JOAKIM NORDBLOM, SVENSKA KYRKAN

SAMERNAS RÄTTIGHETER PROBLEM FÖR SVERIGE

Hon säger också att frågan om samernas rättigheter som urfolk är ett problem för Sverige. Det har genom åren kommit upp-

repad internationell kritik mot den svenska staten och krav på agerande från statens sida för att trygga samernas rättigheter.

– En konsekvens av den politiska förslamningen är att det samiska folket, i det här fallet Girjas sameby, tvingats använda rättssystemet för att pröva sina rättigheter. På det sättet är detta en stor framgång för samebyn och för samerna som urfolk, säger Kaisa Huuva.

Hon menar att målet visar på en annan aspekt. Rättegångskostnaderna uppgick till 7,2 miljoner kronor, och om samebyn hade förlorat målet så hade man inte haft sådana ekonomiska resurser. Samerna och samebyarna hamnar i underläge och har svårt att få rättsskydd via försäkringar.

– Så det finns många rättighetsfrågor knutna till detta, och i grunden handlar det om att Sverige som nation måste ta större ansvar för att säkra urfolksrätten, avslutar Kaisa Huuva.

KÄLLA: SVERIGES DOMSTOLAR, SR SAMERADION OCH SVT SÅPMI
BEARBETNING: VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Saemien Åålmege støtter arbeid i Nepal

Det har gjennom flere år vært uformell kontakt mellom arbeidere i Saemien Åålmege og representanter for Normisjons arbeid i Nepal. Før nyttår besluttet Saemien Åål-

megeraerie å inngå en formalisert avtale med Normisjon om støtte til prosjektet «Helse i Nepal» der sykehuset i Okhaldunga står sentralt. Sykehuset er det eneste i sitt område, og det

bor mer enn 250 000 mennesker i dette distriktet. Nepal ble hardt rammet av kraftige jordskjelv for ett år siden og i tillegg til det daglige helsearbeidet er det også et omfattende gjenoppbyg-

gingsarbeid som pågår. Du kan lese mer om «Helse i Nepal» på www.normisjon.no/nepal.

SÅR/EINAR BONDEVIK

Sørsamisk språkopplæring fortsetter

I Statsbudsjettet for 2016 ble Gaske-Nöörje Samienskovla/ Sameskolen i Midt-Norge vedtatt nedlagd fra høsten av på tross protester fra bl.a. Sametinget. I starten av februar var en delegasjon fra Sametinget på reise i det sørsamiske området for bl.a. å se på språksituasjonen.

– Det er gjort et vedtak i Statsbudsjettet for 2016, og det må vi forholde oss til, sier sametingsråd Silje Karine Muotka. – Vi har vært og er tydelige overfor departementet at prosessen fram mot vedtaket er brudd på konsultasjonsavtalen og at vi er svært misfornøyde med den. Det

er også flere krefter som arbeider på å få omgjort vedtaket i forbindelse med revidert budsjett. Samtidig er det viktig for oss å se til at undervisningstilbudet vil fortsette.

Sametingsråd Silje Karine Muotka.

FOTO: SAMETINGET

FYLKESMANNENS ANSVAR

Delegasjonen hadde møte med fylkesmannen i Nordland som har ansvar for sørsamisk språkopplæring og gir gode signaler fra det møtet. – Vi ser at det arbeides godt hos fylkesmannen og vi kjenner oss trygge på at elevene vil få det tilbudet de har krav på i henhold til lovverket, forteller Muotka. – Spørsmålene handler mest om lokaliteter og ansatte og ikke om elevene sine krav på undervisning. Vi fremmet behovet for å gi informasjon til elever og foreldre, men det er vanskelig å være konkret i dette før avtalene er på plass.

ets plenum. – Kanskje kan det bli et forarbeid for at også Stortinget kan ta opp språksituasjonen og få et helhetsperspektiv på den, håper Muotka. – Og det er også gledelige ting som skjer. Sørsamisk barnehage er under etablering på Røros, og ett av høydepunktene for Muotka sin del var besøket i Suaja Maanagiertie, den sørsamiske barnehagen, på Snåsa. – Der fikk jeg kyndig veiledning i lassokast av Laara på 6 år, og jeg sier takk både til Laara og til de mange andre som arbeider godt for sørsamisk språk og kultur, avslutter Silje Karine Muotka.

MYE GODT SPRÅKARBEID

Videre arbeider Sametinget med en plan for sørsamisk språkopplæring som skal legges fram for Sameting-

ets plenum. – Kanskje kan det bli et forarbeid for at også Stortinget kan ta opp språksituasjonen og få et helhetsperspektiv på den, håper Muotka. – Og det er også gledelige ting som skjer. Sørsamisk barnehage er under etablering på Røros, og ett av høydepunktene for Muotka sin del var besøket i Suaja Maanagiertie, den sørsamiske barnehagen, på Snåsa. – Der fikk jeg kyndig veiledning i lassokast av Laara på 6 år, og jeg sier takk både til Laara og til de mange andre som arbeider godt for sørsamisk språk og kultur, avslutter Silje Karine Muotka.

EINAR BONDEVIK

Samisk språk på fremgang i kirka

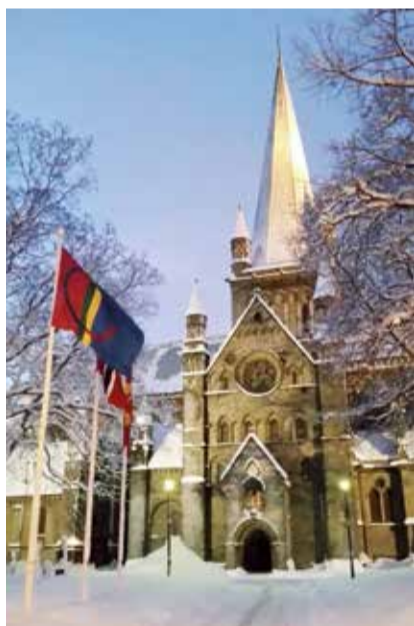
Kirkas historie og befatning med samiske språk har mange sider. På den ene sida var kirka tidlig ute med å bruke samisk språk for lettere å kunne drive undervisning og misjon blant samer. Senere ble kirka en av maktfaktorene som undertrykte samisk språk.

Generalsekretær i Samisk kirkeråd, Tore Johnsen, kan imidlertid vise til at samisk språk har både fått en tydelig status og et økt omfang de siste årene. I rapporten «Samiske tall forteller 8», kap. 7, kan man se at stadig flere menigheter tar i bruk samisk språk. Men går vi langt nok tilbake i historien er det grunn til å tro at det var enda mer før.

PRESTEEKSAMEN I SAMISK

I en kongelig resolusjon fra 1848 ble det fastsatt et krav om at prester før tilsetting i Nord-Norge måtte ha avlagt presteeksamen i samisk. Opprinnelig var et stort sammenhengende område fra Grong i sør til Norges yttergrense i nordøst omfattet av bestemmelsen i den kongelige resolusjonen.

Allerede etter 11 år falt imidlertid hele det sørsamiske og lulesamiske språkområdet samt de sørlige delene av det nordsamiske språkområdet ut. Og på 1900-tallet ble området enda mindre, og til slutt stod et fåtall pre-

stegjeld i tilknytning til indre Finnmark igjen som et siste «samisk-kirkelig reservat» for Den norske kirke.

GUDSTJENESTEREFORMEN I 2011

Det kan se ut til at, med unntak av områder i Indre Finnmark, så har samisk språk i menighetene enten vært helt fraværende eller kun sporadisk i regelmessig bruk de siste 100 år. Det har likevel blitt gjort arbeid og ved gudstjenestereformen i 2011 ble sentrale gudstjenesteledd gjort tilgjengelig på alle tre offisielle samiske språk i Norge, og i tillegg på kvensk. Alle prester og menigheter i Norge har nå disse lett til-

gjengelig i skriftlig form. Det kan sees på både som en statusheving og en oppfordring. Mulighetene er der i alle fall.

FLERE MENIGHETER MED SAMISK

Statistikken viser utviklingen etter reformen (2012-2014), og her ser man både en stigning i antall menigheter i antall gudstjenester der samiske språk blir brukt. Dette gjelder blant annet i Nidarosdomen der sørsamisk nådehilsen og velsignelse er fast i alle gudstjenester.

SYMBOL- ELLER BRUKSSPRÅK

I sørsamisk språkområde er det likevel tydelig at språket først og fremst er et symbolspråk. Det er få gudstjenester med mer enn 50% samisk språk, og det er så godt som ingen bruk av kirketolk. Dette gjenspeiler språksituasjonen, men kan like fullt sees på som en oppfordring til videre arbeid og bruk.

EINAR BONDEVIK

KILDE: SAMISKE TALL FORTELLER 8/
TORE JOHNSEN

Hele rapporten kan leses på
www.regjeringen.no/no/dokumenter/samiske-tall-forteller-8/id2458413/

Långfilm om koloniseringen av samer

Under år 2016 väntas premiär av en långfilm om förakt mot och kolonisering av samer. Filmen är regisserad av prisbelönte samisk-svenska Amanda Kernell.

Långfilmen Sameblod spelades in förra hösten i norra Västerbotten, norra Norge samt i Stockholm och Uppsala. Flertalet av rollerna spelas av samer.

Filmen handlar om Elle Marja som går på en samisk internatskola och snart ska ta över som renskötare i familjen. Samtidigt drömmer hon om något helt annat, långt borta från omgivningens förakt och fördömanden och skolornas fängslade rammar och regler.

Efter att rasbiologiska undersökningar genomförts på skolan så flyr Elle Marja till Uppsala där hon byter identitet och liv, något som visar sig vara svårare än hon trodde.

Filmen är enligt Amanda Kernell en kärleksförklaring till den äldre generationen där många bytte liv och namn medan andra stannade kvar. Den tar också upp koloniseringsfrågan ur en ung flickas perspektiv.

KÄLLA: NORDISK FILM
BEARBETNING:

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Boken om rasbiologi rätar ut frågetecken

Rasbiologiska institutet har sedan det skapades alltid varit en symbol för förtryck och kränkning mot samerna. Maja Hagermans bok ger svar på många frågor.

Det har diskuterats och berättats hur professorn Herman Lundborg varit och mätt samers skallar vid skolor och i byar. Fotografier har tagits på folk som tvingats klä sig nakna.

Vad mening och orsak till dessa undersökning av just samer har inte alltid varit klart och tydligt. Historierna om både rasbiologiska institutet och Herman Lundborg är många och delvis skiftande. Alla dock med rätta, med mörka toner.

Maja Hagerman har i sin bok "Käraste Herman – Rasbiologen Herman Lundborgs gåta" genom arkivstudier av Lundborgs brevsamlingar och rasbiologiska institutets handlingar samt försökt belägga hur tanken om olika raser ägde olika förutsättningar och där andra raser var mer högtstående än andra uppstod och var högst aktuell i stora delar av Europa under slutet av 1800-talet och första hälften av 1900-talet. Hagerman har på ett förtjänstfullt sätt retat ut många frågetecken kring denna fråga.

SKILJA SAMER FRÅN NORDISKA FOLK

Bakgrunden till skullmätningar och systematiseringen av folk i raser, var ingen ny företeelse. Far och son Retzius hade redan i början av 1900-talet börjat med att mäta samiska skallar för att kunna skilja dem från den nordiska rasen.

På 1910-talet blev rashygien ett vetenskapligt ämne och det sker genom ett svensk-tysk samarbete. I detta samarbete är Herman Lundborg en stjärna. Han hade tidigare i sin doktorsavhandling visat på hur påstådda sämre egenskaper, även själsligt och moraliskt, hos människan ärvs och hur det påverkat folket i Listerlandet i Blekinge. Genom rashygien kunde man genom planering, eller snarare selektering få fram ett rent folk, vilket kom att ske genom steri-

liseringsprogrammet som fanns i Sverige.

Denna tanke kom att omfatta idén att vid rasblandning så ärvs alltid den sämre egenskapen vidare. Rashygien och rasbiologi blev två grenar i samma tanke. I Sverige kom dock inte sterilisering bli ett medel för rasbiologen utan istället växte tanken fram att raserna inte skulle beblandas. Blandäktenskap var den stora faran.

Lundborg kom att bli den store rasbiologen som mer eller mindre på eget initiativ reser till Lappland. Där finns tre raser; svenskar, lappar och finnar. Tanken var att ta reda på vad som skiljde raserna åt rasmässigt. Han börjar systematisk mäta samers skallar redan 1913. Han blir under åren 1916-1918 vän med Georg Bergofors, komministern i Vittangi som samtidigt är rektor för seminariet som utbildade lärare vid nomadskolan. Ett fruktsamt samarbete uppstår då flera av nomadskolans lärarinnor kom att bli assistenter till Lundborg.

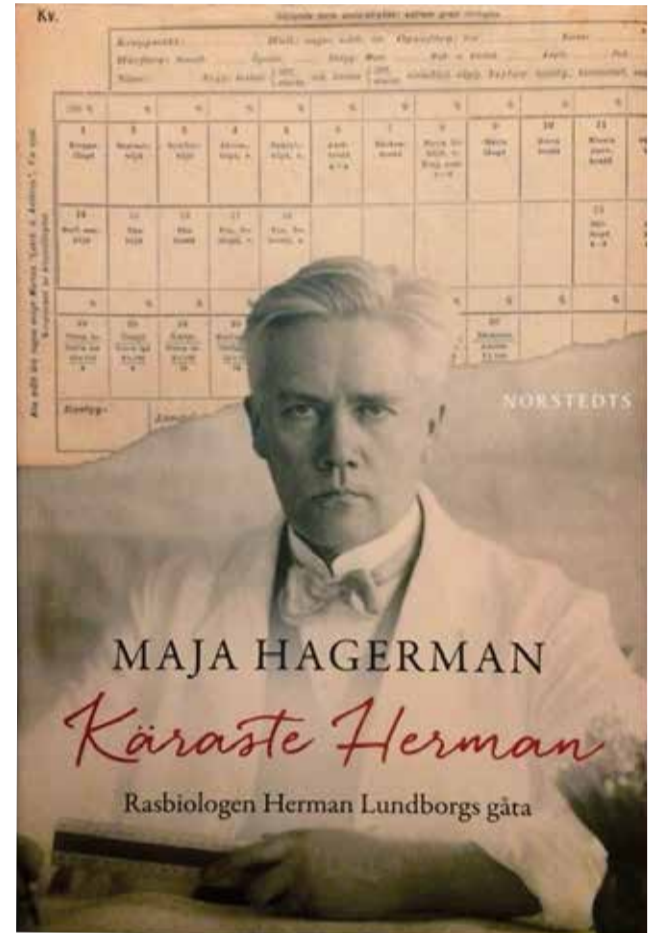
LUNDBORGS DRÖM RASBIOLOGISKT INSTITUT

Under åren 1913-1917 mäter han skallar, för noggranna protokoll på kroppens alla mått. Samtidigt som han drömmer om ett rasbiologiskt institut.

Lundborg fick i uppdrag att sammanställa en stor "Foltyps utställning" 1919 som blev en stor succé. En utställning där folk vanligt folk, företrädesvis fotografier fick sända in sina bilder på människor. Bland korten på samer från Jämtland fanns bland annat kort tagna av den kände samiske fotografen Nils Tomasson i Åre.

Genom intensiv lobbying skapas det rasbiologiska institutet i Uppsala 1922. Vilket var det första i världen. Uppdraget blir att kartlägga det svenska folket. Undersökningar görs av värnpliktiga i södra Sverige. Men det stora forskningsfältet för Lundborgs del fann de i Lappland och främst "lapparna".

Samtidigt som Lundborg är på sina forskningsresor sker ett samarbete med Tyskland och en tysk forskare som senare kom

Bok

Käraste Herman. Rasbiologen Herman Lundborgs gåta
Av Maja Hagerman (Nordstedts förlag 2015)

att bli en av nazisternas ideologer inom rasbiologin, fanns vid institutet.

Lundborg skrev och utgav flera böcker om svensk rasbiologi som fick genomslag på flera håll i världen. Han har dock svårt att få fram resultat av den stora "lappundersökningen". "The Race Biology of the Swedish Lapps" kom ut först 1936, efter det att han gått i pension.

LUNDBORG GICK EMOT SIN VETENSKAP

Samtidigt som Lundborgs forskning svämmar över och tar all hans tid och kraft så krackeleter hans äktenskap allt mer. Då sker det som var uteslutet för en rättänkande rasbiolog. Under flera år hade Lundborg haft en älskarinna som var från Övre Soppero, Maria Isaksson av finsk – samisk bakgrund. 1927 blir Maria gravid och får en son och Lundborg kom att efter ett par år ingå äktenskap med henne.

Den store rasbiologen hade

på det personliga planet gått emot allt vad hans vetenskap gick ut på. Detta är för Maja Hagerman en gåta som hon har svårt att få att gå ihop. Det för med sig en nerv i boken. Som hos många recensenter vid de stora tidningar fått bli det som främst lyfts fram i en bok som i grund och botten är en beskrivning av hur rasismen mot samerna fick fritt spelrum under en mycket mörk tid. Hur rastänkande kunde styra forskningen utan kritik, kränka ett helt folk, publicera samer skallar och kroppens mått i bokform.

Maja Hagermans bok har kommit i rätt tid när rastänkande åter har börjat få fäste, vem som är svensk och inte. På ett initierat sätt får vi veta vad som hände när vetenskapen skenade iväg i syfte att rastänkande skulle var grund för hur folken i norr skulle leva.

TEXT OCH BILD:
ERIK-OSCAR OSCARSSON

Gränshelgerna återupplivas

De årliga gränshelgerna i bland annat Brekken och Funäsdalen hör till de kyrkliga traditioner som nya kyrkoherden i Tännäs-Ljusnedals församling, Mattias Huss, vill återuppliva.

Gränshelgerna, som har hållits i september, kan rätt mycket ses som samiska arrangemang, även om "allt kyrkfolk" gärna deltagit. Den uppskattade traditionen har legat nere under tiden med vikarierande kyrkoherdar i Funäsdalen.

– Jag kommer att ta kontakt med mina kollegor på norsk sida, säger Mattias Huss.

Han har nu varit kyrkoherde i Tännäs-Ljusnedals församling i ett par månader och har, vad gäller samisk verksamhet, hunnit med några gudstjänster med samiska inslag och

FOTO: EMILIA HUSS

Kyrkoherde Mattias Huss i Tännäs-Ljusnedals församling.

fått en del värdefulla kontakter bland samerna.

SAMER I FÖRSAMLINGSLEDNINGEN

Ovanligt nog finns i Tännäs-Ljusnedals församling samer i både kyrkoråd och i kyrkofullmäktige, Karin Rensberg Ripa och Anna Sara Stenvall. Anna Sara är dessutom invald i Svenska kyrkans samiska råd. Karin är engagerad i det sydsamiska bibelöversättningsarbetet. Till yttermera visso finns företrädaren på kyrkoherdeposten, Bo Lundmark, som nu varit aktiv pensionär i flera år, kvarboende i församlingen och är en god resurs för den nye kyrkoherden. Mattias och komministern Signe Ek har också kontakt med en same som ska hjälpa dem lära sig sydsamiska versioner av till exempel vissa böner, texter och psalmer.

– Men jag känner mig fortfarande som nybörjare när det gäller det samiska arbetet i församlingen, säger han.

ÅTERUPPLEVA TRADITIONER

Mattias tanke när det gäller det samiska arbetet är att först se vilka samekyrkliga traditioner som redan fungerar och vilka som kan återupplivas.

Träskulpturen "Vandrerkan" av Tomas Willenfeldt.

FOTO: URBAN ENGVALL

Predikstolsklädet Ljusnedals kyrka broderat av Anna Greta Fjällgren.

– Förutom gränshelgerna kan det handla om Jungfru Marie Bebdelse-dag i Tännäs, annandag påsk i Anådalen, midsommarfirande i Ljusnedal, gudstjänster i Mittådalen – ja, både Mittådalen och Ljusnedal fungerar nu också – och gudstjänst i Bränd-åsen, säger han.

Att Tännäs-Ljusnedal är en samisk församling manifesteras också i konst och utsmyckning. I Ljusnedals kyrka finns ett tennbroderi av Anna Greta Fjällgren som pryder predikstolen och en mässhake vävd av Kerstin Sundmark och med samiskt tennbroderi av Elisabeth Andersson.

I Bruksvallarnas kapell finns träskulpturen Vandrerkan gjord av Tomas Willenfeldt, same och konstnär.

I Funäsdalens kyrka saknas samisk konst och samiskt hantverk, utom det

att kyrkans exteriör när det är mörkt ute lyser i de samiska färgerna – men bara under Lopme Naestie.

SAMISKT PÅ GÅNG

Här finns alltså plats för nya initiativ. Mattias har från tidigare tjänstgöring erfarenhet av både samiskt språk och samisk konst. Han berättar gärna om sitt möte med samisk konst i Saxnäs och Fatmomakke.

Flera samiska arrangemang ligger ganska nära i tiden. Samiska nationaldagen 6 februari uppmärksammades på flera sätt. Som traditionen bjuder blir det samisk mässa i samband med Lopme Naestie. Sedan kommer Marie Bebdelse och samisk-svensk gudstjänst i Tännäs.

URBAN ENGVALL

Svenska kyrkan och nomadskolan Vill man hantera en

Svenska Kyrkan som en majoritetsinstitution, försöker bearbeta en "historisk skuld" och titta på sig själv med en granskande blick. Det görs i boken "När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit tillbaka" - Minnesbilder från samernas skoltid" som handlar om samers minnen från i första hand nomadskolan, men också från skolkåtor och arbetsstuga.

I samband med en hearing, kallad Sägastallamat, i Kiruna år 2011, där företrädare från samiskt kyrkoliv och Svenska kyrkans centrala nivå deltog, bland annat dåvarande ärkebiskopen Anders Wejryd och biskopen i Luleå stift Hans Stiglund uppfattade många samiska företrädare att Svenska kyrkan inte hade tillräcklig kunskap och insikt om vad många samer utsatts för i det förflutna. Många samiska företrädare lyfte särskilt erfarenheter från nomadskolan som nödvändigt att Svenska kyrkan bearbetar vidare eftersom kyrkan ansvarade för nomadskolan.

Som ett resultat från hearingen kom en rapport med konkreta förslag på åtgärder och dessa var underlag för Kyrkostyrelsens beslut år 2012 om att man i en forskningsrapport ska dokumentera de övergrepp mot den samiska befolkningen som kyrkan bär ansvar för i äldre tid i en s.k. vitbok.

VETENSKAPLIGA ARTIKLAR

"Vitboken" innehåller ett trettiotal vetenskapliga artiklar som behandlar den historiska relationen mellan Svenska Kyrkan och samerna. Vitboken är ett samarbete med Umeå Universitet och publiceras under senhösten 2016. Man beslutade också att erfa-

Från vänster Biskop Eva Nordung Byström, Härnösands stift, Ylva Jannok Nutti från Sami Allaskuvla och Nils Henrik Sikku, fd. Nomadskoleelev vid lanseringen av boken den 5 februari i samband med Jokkmokks marknad.

renheterna från nomadskolan skulle dokumenteras i ett särskilt projekt.

NOMADSKOLANS HISTORISKA BAKGRUND

Under början och mitten av 1900-talet var några personer tongivande i utformandet, för den samiska befolkningen, så segregering "lapp-skall-varalapp"-politiken. De råkade även vara verksamma i Svenska kyrkan. De var bl.a. den tidigare biskopen i Luleå stift, tillika riksdagsmannen, Olof Bergqvist. Andra personer som var aktiva i utformandet och genomförandet av nomadskolan var tidigare kyrkoherden i Karesuando socken Vitalis Karnell och kyrkoherden i Vittangi församling Georg Bergfors som bl.a. samarbetade med Herman Lundborg vid Statens rasbiologiska institut

i Uppsala genom att ge institutet tillgång till nomadskolornas barn för det rasbiologiska kartlägningsarbetet.

Det här ägde rum under en tid då kyrka och stat var en och samma organisation och där kyrkan hade ett överordnat ansvar för den dåvarande folkskoleutbildningen i Sverige. Man menade att samer, tillsammans med romer, judar, finnar och tornedalsfinnar var en underlägsen ras jämfört med den svenska, ariska rasen. För att den samiska rasen inte skulle dö ut behövde man separera och skydda den. Det var särskilt de nomadiserade renskötande samerna i fjällen som var i fokus för åtgärderna. Den gruppen bedömdes vara mer "ursprunglig" och autentisk än andra samiska grupper. Politiken fick ideologisk näring och gavs vetenskaplig legitimitet av

dessa tankegångar. En bärande beståndsdel i politiken var just skolsystemet; nomadskolan.

Genom att segregera ville man skydda de renskötande samerna från deras oåterkalleliga öde, dvs. att de så småningom skulle dö ut. Målsättningen med politiken och nomadskolan var dubbel och paradoxal. Man ville väl genom att både skydda och segregera samtidigt som man språkligt- och kulturellt ville assimilera samerna. De som beslutade om detta var övertygade om att de därigenom hjälpte samerna och att de tjänade ett gott syfte.

BRISTANDE KUNSKAP OM SAMER

Bokens målgrupp är bred och riktas både mot alla som har berörts av nomadskolan, de intervjuade och deras anhöriga, barn och barnbarn samt stift och församlingar i Svenska kyrkan,

historisk skuld i nuet?

i första hand verksamma i det samiska området. Mina erfarenheter efter att ha jobbat drygt fyra år i Svenska kyrkan, visar att kyrkan inte skiljer sig mycket åt från det övriga svenska samhället när det gäller kunskapsnivå kring samiskt liv. Det finns på sina håll mycket kunniga och engagerade medarbetare, samtidigt som flertalet församlingar och stift har ringa kunskaper om samisk historia och samhällsliv.

SAMERNA ÄGER SITT ORD

I boken intervjuas 26 personer, 15 kvinnor och 11 män. Den yngste personen är 71 år och den äldsta är 98 år. De har alla gått i nomadskolor från Karesuando i norr till Änge i söder. En av de intervjuade har gått i arbetsstuga. Ungefär hälften av de intervjuade har även gått i så kallad hushållskåta som var en skolforma inne i en kåta istället för ett "vanligt" skohus. De flesta, åtminstone de som är födda före 1937 har också fått gå i så kallad sommarskola. Det var en skola inhyst i en torvkåta nära den egna hembyn, som man gick i under sommarperioden, vanligtvis från midsommar till mitten av september.

Vi har medvetet försökt att intervjua de idag äldsta personerna som har gått i nomadskolan. De teman vi samtalat kring är bland annat; det första skolminnet, separation från föräldrar, relationen till lärare och personal och de andra barnen.

Intervjumaterialet är dock inte Svenska kyrkans egendom och kommer inte heller att vara offentliga och tillgängligt för alla. Många av de äldre hade aldrig ställt upp med intervju om de visste att deras intervjuer hade varit tillgängliga för alla. De bestämmer själva över om de vill att deras berättelser skall förvaras i ett arkiv eller bara finnas i

familjens ägo. De fick möjligheten att förvara materialet på det samiska arkivet som tillhör Åjtte, Svenskt fjäll- och same-museum.

Mot bakgrund av de senaste årens repatrieringsdebatt, där kritik har framförts mot att samiska mänskliga kvarlevor, heliga trummor och annan, såväl materiell som immateriell kunskap, finns förvarad på arkiv och museer i Uppsala och Stockholm, så är det en poäng att intervjumaterialet redan från början förvaras och förvaltas av en samisk institution i Sápmi och inte – återigen på ett arkiv i Uppsala.

BYGGA NYA RELATIONER

En förutsättning för att majoritetsinstitutioner såsom Svenska kyrkan skall kunna bygga nya, sunda relationer med dem man tidigare förtryckt, är att ta ansvar i nuet. Ett första steg i en sådan process är att *ta reda på sanningen* om vad som egentligen har hänt. Det är vad både vitboken och berättelserna från nomadskolan syftar till för Svenska kyrkans del, menar jag. De är därför inte vilka böcker som helst.

Man skall inte förledas att tro att diskriminering, koloniala strukturer och orättvisor endast hör hemma i det förflutna och att bara för att man redovisat historien nu som kyrka, enkelt kan frånskriva sig en historisk, kollektiv skuld. Det är egentligen nu

Nomadskoleboken.

som Svenska kyrkans hanterande av skulden tar vid. Det handlar om hur man som kyrka tar ansvar i det som sker här och nu. Har man till exempel säkerställt ett för urfolk etiskt ägande av sin skog och mark i samiska områden? Efterlever man FN:s urfolksdeklarations krav på ett samråd och konsultation med samebyar vid till exempel skogsavverkningar? Hur väl representerade är samer i kyrkans beslutande organ såsom Kyrkomöte, kyrkostyrelse och stiftsstyrelser? Vilket reellt inflytande har Samiska rådet i Svenska kyrkan? Hur ser förutsättningarna och resursfördelningen ut för att bygga upp ett samiskt kyrkolivsarbete där samer själva sätter premisserna?

Om man på allvar skall bygga en ny relation och uppnå försoning så måste makten inom kyrkan omfördelas till den som tidigare blivit förtryckt.

Ett "förlåt" är enkelt att uttala om det inte inbegriper en kostnad för förövaren, den starkare parten, i det här fallet kyrkan.

Det är självklart att kyrkan skall

stå upp för de som inte har en röst och särskilt när det kommer till att stå upp för samiska rättigheter. Men, det är inte tillräckligt. Man måste också se hur man lever själv som kyrka. Är man till exempel redo att omfördela makt för ett samiskt självbestämmande inom Svenska kyrkan?

Father Michael Lapsley, som är en sydafrikansk präst och aktiv i ANC och som länge arbetat med försoningsfrågor skiljer på "hälsosam skuld" och "ohälsosam skuld". Han menar att vi skall eftersträva den hälsosamma skulden, den gör att vi kan omvandla skulden till att ta ansvar i nuet. Den skyddar oss mot att göra om samma misstag som våra förfäder och gör så att vi inte kränker någon annans människovärde igen.

Den ohälsosamma skulden får oss att fortsätta förtränga och förneka det som hänt, att förringa det, och vilja distansera oss.

Jag tror att genom att *inte* hantera en historisk skuld löper vi stor risk att begå samma kränkningar igen.

Boken *"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit tillbaka"*. Minnesbilder från samernas skoltid kan ses som början på en process där Svenska kyrkan förhoppningsvis blir medvetandegjord och börjar hantera en historisk skuld.

KAISA HUUVUVA

Köp boken på webben

Boken kostar 320 SEK och kan beställas ifrån: online2.ineko.se/svenskakyrkan/Product/Detail/60299

Boken finns som att ladda ner som PDF här: www.svenskakyrkan.se/kyrkaochsamhalle/nomadskolan-fortryckte-samer

Gie jih gusnie årroeminie

Sverige

Samiska rådet inom Svenska kyrkan

Ordförande: Sylvia Sparrok, tel 0647-352 40.

e-post: syllan3@hotmail.com

Handläggare för samiska frågor: Kaisa Huuva, Svenska kyrkan,

751 70 Uppsala, tel 018-16 95 00,

e-post: kaisa.huuva@svenskakyrkan.se

Sydsamiskt församlingsarbete i Härnösands stift

Kontakta Härnösands stift, Box 94, 871 22 Härnösand,
tel. 0611-254 00, e-post: harnosand.stift@svenskakyrkan.se

Samiska krisnätverket

tel: 063-10 12 30 fredagar och söndagar mellan
klockan 20 och 24.

Norge

Samisk kirkeråd Generalsekretær: Tore Johnsen,

postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo, telef 23 08 12 00,

e-post: tore.johnsen@kirken.no

Leder: Anne Dalheim

Sørsamisk representant i Samisk kirkeråd:

Linn Ellen Bientie Sivertsen

Saemien ålmegearaerie SÅR/

Samisk menighetsråd i sørsamisk område

www.samiskmenighet.no

epost: monica.kappfjell@kirken.no

Leder: Sigfred Jåma, e-post: shjaama@hotmail.no

medlemmer: Sonja Danielsen, Ina-Theres Sparrok,

Astrid Nordfjell og prest Einar Bondevik.

Sekretær: daglig leder (se nedenfor)

Saemien ålmegea beajjetje áejvie /

daglig leder i samisk menighet i sørsamisk område:

Monica Kappfjell, telef 993 49 477,

Gløttvegen 2, 7750 Namdalseid

e-post: monica.kappfjell@kirken.no

Prest i sørsamisk område: Einar Bondevik,

Sørlandsveien 54, 8624 Mo i Rana, mobil 474 53 902

e-post: prest@samiskmenighet.no

Diakonarbeider i sørsamisk område:

Bertil Jönsson 7898 Limingen, mobil 994 88 827,

e-post: diakon@samiskmenighet.no

Leder trosopplæring: Toamma Bientie

Vikar: Margrethe Kristin Leine Bientie

Grendavegen 8, 7370 Brekkebygd

mobil: 412 88 227, e-post: mb789@kirken.no

**Texter och bilder till
nummer 2 2016 av Daerpies Dierie
skickas senast 27 april 2016 till
viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se**

Nordland
FYLKESKOMMUNE

GÆRJAH - SØRSAMISK BOK- OG KULTURBUSS

Bokbussen Gærjah starter opp denne uka og vil som før besøke følgende kommuner:

Bindal, Brønnøy, Grane, Grong, Hattfjelldal, Hemnes, Høylandet, Namsskogan, Rana, Røyrvik, Snåsa, Sømna, Vefsn og Storuman i Sverige.

Info om tid og sted:

www.nfk.no/gsj eller

tlf.: +47 917 04 466

Velkommen til nye og gamle lånerne!

Buerie båtete!

Fler samiska och svenska texter finns på

www.DaerpiesDierie.se

www.svenskakyrkan.se/harnosandsstift

(klicka på Flerspråkig kyrka)

www.svenskakyrkan.se

(klicka på Kyrka och samhälle, Flerspråkig kyrka)

www.samiskmenighet.no

Daerpies Dierie

Sørsamisk kirkeblad • Sydsamiskt kyrkoblod

Adress: Sørlandsveien 54, N-6824 Mo i Rana, Norge

Telefon (mobil): 0047 474 53 902

e-post: dd@samiskmenighet.no

Redaktør och ansvarlig utgivare:

Einar Bondevik, adress ovan.

Biträdande redaktør ViviAnn Labba Klemensson

Kaxhön 134, 830 51 Offerdal

tel 070-545 75 92

E-post: viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se

Daerpies Dierie utkommer med fyra nummer per år och har stöd från Härnösands stift, Nidaros bispedømmeråd, Sametinget i Norge och Svenska kyrkan.

Prenumeration under 2016: 140 kronor.

Avgiften betalas när faktura kommer.

Adressändring och prenumeration

Prenumerations- och adressfrågor hanteras av

tidningens distributør Nordic Gateway,

e-post: produktion@nordic-gateway.se

Grafisk form & repro: Berling Media AB.

Tryck: Pressgrannar AB, Linköping, 2016

Retten til å elske sitt opphav

«Seminar om rasisme – opplevd av urfolk?» ble arrangert høsten 1999 i Karasjok. En av foredragsholderne på kurset var psykiatrisk sykepleier Øystein Gjerdrum. Han sier dette:

– *Den samiske kulturen har vært utsatt for et konstant, negativt ytre press fra nabokulturene. Dette har gjort noe med de enkelte mennesker. Svært mange samer forstår ikke at det som de har vært utsatt for i oppveksten, av for eksempel nedlatenhet, vitsing, forakt og latterliggjøring i forhold til språk, klesdrakt, og samisk uttrykksform, egentlig er uttrykk for rasisme.*

Gjerdrum sier altså at denne hverdagsrasismen har gjort noe med de enkelte mennesker. For den enkelte kan det føre til at hun eller han forsøker å skjule hvem de egentlig er.

– *Det viktigste for oss mennesker er at vi våger å leve det livet som vi er skapt til å leve. Men dette er ingen selvfølge, mange prosesser har ført til at svært mange i dag skjuler sitt egentlige jeg, sitt genuint ekte uttrykk. Dette gjelder såvel innenfor storsamfunnet som innenfor det samiske samfunnet.*

Ut fra det som Øystein Gjerdrum her sier, kan vi forsøke å stille følgende spørsmål: – Hvordan kan vi våge å leve det livet som vi er skapt til å leve?

Det er ikke lett å svare på et slikt spørsmål i en kort andakt, men personlig tror jeg likevel at et viktig stikkord her er trygghet på egen identitet. Denne forvissningen går blant annet

på hvem vi er i en større sammenheng – ikke bare som enkeltmennesker, men som personer innenfor en familie, en slekt, et samfunn og en befolkning.

La oss granske dette nærmere ut fra en bibelsk forståelse:

Noe av det som de aller fleste vet om kristendommen, er at det finnes ti bud. Disse budene har befalinger som «du skal ...» og «du skal ikke ...». Flere tenker kanskje at dette nærmest blir kommandoer som det er vanskelig å forholde seg til.

Men det går an å snu på det og betrakte det ut fra Guds perspektiv. Det gjorde en arbeidsgruppe under samisk kirkeråd – den såkalte «Osku-gruppen» (trosgruppen) – tidlig på 1990-tallet.

Gruppen mente at vi kan si at det er Guds ønske for oss at vi skal slippe å lyve, slippe å stjele, slippe å begjære osv. Slik sett fører Guds fullkomne kjærlighet til at vi har fått en rettighet til ikke å lyve, ikke å stjele, ikke å begjære. Og i lys av dette tolket gruppen det fjerde budet som en rettighet. I det budet heter det:

Du skal hedre din far og din mor, så du kan leve lenge i det landet Herren din Gud gir deg.

(2. Mosebok, kapittel 20, vers 12).

I et rettighetsperspektiv har vi dermed en rettighet til å elske vårt opphav – både foreldre, men også bakover igjen gjennom generasjonene. La oss tenke litt nærmere over dette:

Jeg har en mor og en far. Du lever også fordi du har en mor og en far.

Våre foreldre igjen hadde hver sin mor og far. Og disse besteforeldrene hadde igjen hver sin mor og sin far. Slik kan vi fortsette, og det betyr at vårt liv har tråder langt bakover i historien, og ikke bare til de helt nære relasjonene som vi kjenner. Det er altså derfor vi hører til en folkegruppe og en befolkning.

Det fjerde bud tolket som en rettighet viser dermed at jeg har retten til å elske mine foreldre, – og følgelig har mine foreldre igjen hatt den samme retten, og deres foreldre har hatt den samme retten og så videre.

Når budet tolkes på denne måten, dreier det seg ikke lenger bare om individuelle slektsrelasjoner. Nei, perspektivet blir langt rikere. Det handler om at vi kan elske vår familie, vår slekt, vårt samfunn og vårt folkeslag.

Konsekvensen av dette er at det ikke lenger for noe folkeslag – hverken for det samiske eller for noe annet – skulle finnes noen grunn til å se ned på seg selv eller sin bakgrunn på grunn av at man hører til den eller den folkegruppen.

Gir ikke det en trygghet og styrke på veien mot å leve det livet som vi er skapt til å leve?

TEKST OG FOTO:
LARS JOHNSEN

Bibeletekste

*Govhte biejjieh dan mænngan
Jeesuse Piehterem jih Jaahkem
jih Jáhham bæjjese stoere vaaran
voelkehte oktegh tjieljelen
árrodd. Debpene vuejnieh guktie
vorhte. Jih altese gaarvoeh
vyölkedieh, goh lopme sjidtieh.
Ij guhte maehhtieh gaarvoeh
nemhtie vyölkedehtedh. Hilje jih
Moses jijhtiejægan jih Jeesusnie
soptsestægan. Dellie Piehtere
Jeesusasse jeahta: «Rabbi, hijven
mijjeh daesnie. Tseegkebe amma
golme gåetieh: aktem dutnjien,
aktem Mosesasse jih aktem
Hiljese.» Idtji Piehtere daejrieh
maam galki jiehtedh juktie ålvoes
asvedeminie. Dellie balvetje
bööti yörhkedi jih gieles balveste
govloe: «Doete mov baernie giem
eahtsam. Goltelidie altemse!»
Jih hiehkede goh bijrejarkan
vuartasjeh, dellie Jeesusem
vuejnieh, eah giem jeatjebem.
Goh vaereste vaedtsieminie,
dellie jeahta eah edtjh maam
gænnah saarnodh dan
bijre maam vuajname goske
Almetjen Baernie jaemiedistie
tjuedtjielamme. Mujhtiejin
dam maam Jeesuse jeahteme,
jih sinsitnine soptsestin guktie
nemhtie jehti: jaemiedistie
edtja tjuedtjielidh. Jih Jeesusem
gihhtjeh: «Eah goh bist tjaaleh-
åahpetjh jiehtieh Hilje edtja
voestegh bætedh?» Disse
vaestede: «Hilje voestegh
båata gaajhkem staeriedidh.
Guktie Almetjen Baernien bijre
tjaalasovveme? Jijnjem galka
vaejviedidh, jih aassjoestovvedh
galka. Jih manne dijese jeahtam:
Hilje joe båateme, jih dejnie
darjojin guktie sijnhtin, guktie
tjaalasovveme lea.»*

Markusen vaentjele/Evangeli-
etter Markus 9,2-13

Abpe tekstem jih jeatjah
bibelteksth maahtah daesnie
lohkedh: www.bibel.no.
Bibelekste jih "Åssjalommesh"
juakaldahkesne jih eah sinsitnide
jearohks.

Båetieh joejkestidh!

Saemien Åålmege Charlotta Kappfjell Tråantese bööreme gosse tjåanghcoe fuelhkide. Charlotta lyjhcoe joejkestidh jñh soptsestidh. Dah gieh sijhtieh, åadtjoeh dan aktene joejkehdh.

Charlotta gellien aejkien konsertine joejkestamme. Gosse „Almetjh tjöönghkeme“ fealadi, dellie Charlotta dejgumie aktene. CD-em maanide dorjeme. Daan aejkien guessine Tråantese båata, soptseste guktie satne ussjede jñh mannasinie åtna hijven joejkestidh.

GOLTELIDH JÑH LIEREDH

Charlotta guvvieh vuesiehtie gosse vueliej bijre soptsesti. Saarnoeji guktie altese baalka sjidteme, jñh soptsesti guktie almetjh maehtieh joejkestidh gosse vaejedeminie jallh aavodeminie.

– Vuelieh maehtieh „vaajesem soptsestidh“. Mijjeh tjoerebe eensie goltelidh, gellien aejkien. Aaj vihth, aaj vihth. Numhtie dah vuelieh «dabranieh» vaajmose, Charlotta jeehti.

VUELIEH SOPTSESTIEH

Charlotta båeries baanth ohtsedamme jñh goltelamme

Naina Jåma Wigdahl (Kråangke), Aud Renander (Nerskogen), Ingvar Jåma (Raarvihke) jñh Sigvart Renander (Nerskogen) goltelaminie.

guktie saemieh aerebe joejkestamme. Charlotta soptsesti guktie maehtebe viehkien mietie gihtjedh, vårhkode ohtsedidh jñh goltelidh.

– Hijven numhtie tjahkasjidh goltelidh gosse edtjebe mijjen båeries vuelieh

vaarjelidh. Mijjeh tjoerebe dejtie guarkedh jñh lieredh. Mijjen dajve, mijjen giele, mijjen vuekieh jñh mijjen aerie «mijjese soptsestieh» jñh dellie vuelieh sjidtieh! Charlotta eadtjohke soptseste. Charlotta naan vuelieh gaskeviermeste ohtsedamme,

Charlotta Kappfjell (Gaale) væjkele joejkehdh. Soptseste guktie satne ussjedeminie jñh barkeminie.

jñh «Orre klaasetjelmieh», lustes filmem gaavneme. Dan mænngan dellie digkiedin jñh soptsestin joejkemen jñh vueliej bijre.

TEKSTE JÑH GUVVIEH:
MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Joikeworkshop

Under Saemen Åålmege familiesamling hadde Charlotta Kappfjell joikeworkshop

”Båetieh joejkestidh”. Hun engasjerte både unge og eldre i publikum til å delta i diskus-

joner omkring joikens verdi. Hun viste også at det finnes endel materiale tilgjengelig

både i ulike arkiver og tilgjengelig på internett.

Staare Samernas Östersund

Gaaltje i Östersund publicerade ifjol en skrift om Östersund som samernas stad. Häftet fokuserar på hela Östersunds kommun och man kan läsa om 1918 års samiska landsmöte, Gaaltjies historia, samer i den offentliga utsmyckningen, sameföreningen, myndigheterna, Östersund som handels-, utbildnings- och kulturcentrum, om spår av samisk närvaro samt om sockenlappar.

En stor del av häftet handlar om rennäringens vinterbeten, och där berättas kort om vilka områden i Östersunds kommun som rennäringen vistats i sedan 1920-talet. Det är trivsamt att läsa dessa gamla citat från bland

andra handlare, lantbrukare och renskötare om vilka områden som nyttjats. Där kan man lätt se att det finns underlag för att göra ett större och mer detaljerat verk om detta ämne.

I häftet finns dock bara en enda sida om nutidens vinterbete, och där har endast en sameby i Jämtland nämnts. Informationen från denna sameby, om nyttjande av mark, får stå helt oemotsagd, trots att andra samebyar tidigare använt de nämnda områdena.

Det finns en fara i att publicera en sådan ensidig information eftersom det är lätt att uppgifterna kan misstolkas,

utnyttjas och bli till fakta som kan användas mot de andra samebyarna. Fler röster kring nämnda område hade gett en mer rättvis bild.

Detta är viktigt att ha i åtanke eftersom det i Jämtlands län inte finns många bestämda gränser vad gäller samebyarnas vinterbetesområden. Det är något som samebyarna under lång tid men utan resultat har krävt av myndigheterna.

TEXT OCH FOTO:
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Författare: Ewa Ljungdahl, Gaaltje sydsamiskt kulturcentrum Häftet är gratis och kan också laddas ner som PDF här: gaaltje.se/onewebmedia/Staare.pdf